

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOUR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2025 yil 1-son

Volume 4, Issue 1, 2025

**МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

МЕХНАТ ИҚТISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 1-2025

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi, 49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:**(Chairman of the Editorial Board)**

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:**(Members of the Editorial Board)**

Toshqulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadiyevich, i.f.d., prof.
Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof.
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof.
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof.
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d., prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
Amirov Lochinbek Fayzullayevich, i.f.f.d., (PhD), dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., (DSc), dots.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:**(Community Council members)**

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federasiyasi)
Keynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muxarrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

S.B.G'oyipnazarov	<i>Сунъий интеллектнинг меҳнат бозори ва иш билан бандликка бўлган таъсири</i>	5-16
I.A.Bakiyeva	<i>Барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашда меҳнат унумдорлигини ошириш масалалари</i>	17-26
S.P.Qurbonov	<i>Mehnatga haq to'lashning eng kam miqdorining aholi unumli bandligini oshirishdagi ahamiyati</i>	27-36
O.Q.Xatamov T.T.Xalikov	<i>Raqamli texnologiyalar assosida oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarni bandligini ta'minlash mexanizimlarni takomillashtirish.....</i>	37-47
N.R.Saidov	<i>Ish o'rinlari barqarorligini ta'minlash: muammolar va istiqbollar</i>	48-55
F.O'.Masharipov	<i>Малакали кадрлар тайёрлаш мақсадида касбий таълимда халқаро таълим дастурларини жорий этиш</i>	56-70
S.Sh.Matkarimova	<i>Yoshlarga xorijiy tillarni o'qitish orqali mehnat bozorida malakali kadrlar tayyorlash: muammolar va yechimlar</i>	71-80
T.M.Bobojonov	<i>Yashil iqtisodiyotning ahamiyati va bandlik imkoniyatlari</i>	81-94

INSON KAPITALI

Ye.R.Kim	<i>Подходы к оценке состояния человеческого капитала в стране</i>	95-107
-----------------	---	--------

INSON TARAQQIYOTI

B.B.Mardonov J.S.Pardayev	<i>Таълим хизматларининг мохияти, ижтимоий-иқтисодий аҳамияти</i>	108-116
R.Z.Muxammadiyev	<i>Ўзбекистонда давлат тиббий суғуртаси: ютуқ ва камчиликлар</i>	117-126
Y.X.Turdiyeva	<i>Финансовая поддержка государственно-частного партнерства: новый взгляд на дошкольное образование</i>	127-133

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH

G'.R.Adashov	<i>Роль показателя совокупного дохода в сокращении бедности в Узбекистане</i>	134-141
---------------------	---	---------

MIGRATSIYA

K.M.Habibullayev	<i>Yuqori malakali mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojni baholash ko'rsatkichlari</i>	142-155
-------------------------	--	---------

INSON RESURLARINI BOSHQARISH

O'X.Abdukarimov	<i>Ўзбекистон давлат фуқаролик хизмати тизимида инсон ресурсларини ривожлантириш: миллий тажриба ва замонавий тенденциялар</i>	156-165
------------------------	--	---------

S.S.Abdullayev	<i>Раҳбар ходимларнинг бошқарув фаолияти самарадорлигини баҳолашга бўлган илмий ёндашувлар</i>	166-178
-----------------------	--	---------

M.G'.Abdurazzoqov	<i>Strategik boshqaruvning mazmuni va uning ishlab chiqarish korxonalaridagi ahamiyati</i>	179-186
--------------------------	--	---------

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

M.X.Saidova	<i>Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi asosida biznes rivojlanish jarayonlarini statistik va ekonometrik tahlil qilish</i>	187-193
--------------------	---	---------

X.F.To'xtayeva	<i>Analysis of the transformation of employment in the tourist services market of Uzbekistan and the state of its regulation</i>	194-204
-----------------------	--	---------

Sh.S.Qorriyeva	<i>O'zbekistonda yashil moliyalashtirishni rivojlantirishning xorij tajribasi</i>	205-219
-----------------------	---	---------

O.R.Meyliyev K.X.Gofurova	<i>Raqamli transformatsiya bilan yashil moliyalashtirishning uyg'unligi</i>	220-231
--------------------------------------	---	---------

A.N.Kaxorova	<i>Sanoat tarmoqlarining tarkibiy tuzilishini takomillashtirishning nazariy asoslari</i>	232-239
---------------------	--	---------

N.O.Jumaniyazov M.Y.Umarov R.B.Otamurodov	<i>Fundamental issues of modern finance in the context of a green economy</i>	240-247
--	---	---------

M.T.Kurbonbekova Z.A.Xamidova S.B.Xujaxonova	<i>Qoraqolpog'iston Respublikasida milliy turizmni rivojlantirishda hunarmandchilikni o'rni (hunarmandchilikni rivojlantirish misolida)</i>	248-254
---	---	---------

U.U.Raxmatullayev	<i>O'zbekiston mintaqaviy iqtisodiyotida qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirishdagi muammolar</i>	255-264
--------------------------	--	---------

N.Sh.Dexkanova Y.F.Najmiddinov	<i>Sanoat korxonalarida energiya intensivligi va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili</i>	265-276
---	--	---------

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИНИНГ МОХИЯТИ, ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ

Мардонов Баходир Бахронович

Зармед университети Илмий ишлар ва
Инновациялар бўйича проректори, доцент и.ф.д.

E mail: boxodir@82mail.ru

Пардаев Жаҳонгир Собиржон ўғли

Изланувчи

Аннотация. Ушбу мақолада таълим хизматларининг моҳияти, ижтимоий-иқтисодий аҳамияти таҳлил қилинган, адабиётларга нисбатан кенг ёритилган. Таълим хизматлари иқтисодиётнинг барча соҳа ва тармоқларини жадал ривожлантиришини, кишиларнинг ҳаёт тарзини, дунё қарашини ўзгартириш ва бошқариш самарадорлигини ошириш усулларида иборат эканлиги илмий жиҳатдан асослаб берилган. Энг муҳими таълим хизматларига такомиллаштирилган таъриф ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: ЯИМ, аграр жамият, индустриал жамият, постиндустриал жамият, таълим хизматлари, даромад, иш ҳақи, инсон капитали, меҳнат ресурслари, таълим хизматлари экспорти, ижтимоий хизматлар.

СУЩНОСТЬ УСЛУГ ОБРАЗОВАНИЯ, СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ

Мардонов Баходир Бахронович

Проректор по научной работе и инновациям Университета Зармед,
доцент, доктор экономических наук

Пардаев Джахонгир Собирджон угли

Исследователь

Аннотация. В данной статье анализируется сущность, социально-экономическое значение образовательных услуг, приводится широкий спектр ссылок на литературу. Научно обосновано, что образовательные услуги заключаются в стремительном развитии всех сфер и секторов экономики, способах изменения образа жизни людей, мировоззрения и повышении эффективности управления. Прежде всего, было разработано усовершенствованное определение образовательных услуг.

Ключевые слова: ВВП, аграрное общество, индустриальное общество, постиндустриальное общество, образовательные услуги, доходы, заработная плата, человеческий капитал, трудовые ресурсы, экспорт образовательных услуг, социальные услуги.

THE ESSENCE OF EDUCATIONAL SERVICES, SOCIO-ECONOMIC IMPORTANCE

Mardonov Bakhodir Bakhronovich

Vice-Rector for Research and Innovations at Zarmed University, Associate

Professor, Doctor of Economics

Pardaev Jahongir Sobirjon ugli

Researcher

Abstract. This article analyzes the essence, socio-economic significance of educational services, and provides a wide range of references to literature. It is scientifically proven that educational services consist in the rapid development of all spheres and sectors of the economy, ways to change people's lifestyle, worldview and improve management efficiency. First of all, an improved definition of educational services has been developed.

Key words: GDP, agrarian society, industrial society, post-industrial society, educational services, income, wages, human capital, labor resources, export of educational services, social services.

Кириш

Мамлакат иқтисодиётини ривожлантириш, аҳолини фаровонлигини ошириш нафақат иқтисодий соҳадаги, балки кўп жиҳатдан ижтимоий соҳаларда амалга оширилаётган ислохотлар билан бевосита боғлиқдир.

Ҳозирги даврда тараққиёт кўп жиҳатдан инсон ресурсларидан қанчалик самарали фойдаланишига боғлиқ эканлиги ҳақидаги тезиснинг нечоғлиқ тўғри эканлиги ривожланган мамлакатлар тажрибаси кўрсатиб турибди. Айнан инсон омили билан боғлиқ бўлган кўрсаткичлар, яъни инсонларнинг меҳнат соҳасидаги маънавияти, уларнинг билим ва илмий салоҳияти, қобилияти, иқтисодий фаоллиги кабилар иқтисодий тараққиёт, фарвонлик ва мамлакатлар хавфсизлигини таъминловчи омиллар қаторидан бўлиб юзага чиқмоқда. Ушбу муҳим ижтимоий масалаларни ҳал этишда таълим хизматлари, унинг ривожланиш даражаси муҳим аҳамият касб этади.

Таълим хизматлари шундай ўзига хос хусусиятга эгаки, у бир неча тармоқларни ҳаракатга келтиради ҳамда табиий ресурсларни сарфлашни деярли талаб этмайди. Ушбу соҳада ҳам туризм сингари юқори сармоявий мультипликатив самара мавжуд. Экспертларнинг ҳисоб-китобларига қараганда, таълим хизматлари учун 1.0 АҚШ доллари харажат қилинса, 3-6 АҚШ доллари даромад келтиради[1].

Таълим хизматлари иқтисодиётнинг ўта даромадли ва уни жадал суръатларда ривожлантиришга қодир муҳим тармоғидир. Таълим хизматлари жаҳон иқтисодиётида энг тез ривожланаётган тармоқлардан бири ҳисобланади. Таълим хизматлари миллий иқтисодиётга бир нечта муҳим йўналишларда ижобий таъсир кўрсатади. Биринчидан, таълим туризмини ривожлантириш орқали хорижий валюта оқимини таъминлаш,

тўлов баланси ва ялпи экспорт каби иқтисодий кўрсаткичларни яхшилаш, иккинчидан аҳоли бандлигини ошириш, учинчидан камбағалликни қисқартириш, тўртинчидан мамлакатдаги ижтимоий инфратузилмаларни ривожланишини жадаллаштириш ва бошқалар.

Ўзбекистон улкан меҳнат ресурсларига бой мамлакат. Кўпчилик тадқиқотчилар ҳақли равишда таълим хизматлари Ўзбекистон тараққиётининг драйверларидан бири, деб ҳисоблайдилар. Энг муҳими, Ўзбекистон ўзининг бой манаъвий мероси туфайли иқтисодиётнинг ушбу хизмат турини ривожлантириш учун катта имкониятларга эга. Шунингдек, Ўзбекистонда меҳнат ресурслардан манба сифатида фойдаланиши мумкин бўлган ёшларнинг меҳнат севарлиги, шижоати, илмга бўлган қизиқиши ҳам мавжуд. Ушбу элементлар ялпи махсулот ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатишда катта аҳамият касб этади. Шу нуқтаи назардан келиб чиқиб Ўзбекистонда таълим хизматларини ривожлантириш масаласи долзарб ҳисобланади.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи

Таълим хизматларини ривожлантиришнинг умумиқтисодий муаммолари бўйича хорижлик иқтисодчи олимлар томонидан илмий-амалий тадқиқотлар олиб борилган. М.Н.Кожевникова[2], Е.С.Сахарчук[3], В.В.Вольчик, И.М.Ширяев[4], Н.Г.Муминов, Г.М.Захирова[5] ва бошқаларнинг тадқиқотлари шулар жумласидандир. Ушбу олимлар асосан таълим хизматларнинг назарий асосларини, уни ривожлантиришнинг амалий муаммолари ва тенденцияларини тадқиқ этишган. Шунингдек, кадрлар тайёрлашдаги аҳамиятини кенг ёритиб беришган. Республикамиз иқтисодчи олимларидан М.Қ.Пардаев[6], А.О.Очилов[7], М.М.Мухаммедов[8] ва бошқалар мамлакатимизда таълим хизматларини ривожлантиришнинг назарий-услубий масалалари, таълим хизматларини сифатини оширишда синергетик самара усулларидан фойдаланиш имкониятлари, таълим хизматлари бозорида олий таълим муассасалари рақобатбардошлигини оширишнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамиятини, таълим хизматларида бозор муносабатларининг шаклланиши, таълим хизматлари самарадорлиги кўрсаткичларига таъсири бўйича илмий тадқиқот ишларини олиб боришган. Лекин юқорида номлари зикр этилган хорижлик ва республикамиз олимлари томонидан амалга оширилган илмий ишларида таълим хизматларини ижтимоий-иқтисодий мазмуни ва уни ривожлантиришнинг улкан салоҳиятидан самарали фойдаланишнинг услубий жиҳатлари ёритиб берилмаган.

Назарий изланишлар шуни кўрсатдики, “Таълим хизматлар” тушунчаси кишилик жамиятининг турли босқичларида ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг муҳим омили ва ҳаракатлантирувчи кучи сифатида шакллана бошлаган. Биз бу атамани давлат бўлиб шаклланган

мамлакатларнинг ривожланиш жараёни билан боғлиқ воқеа сифатида баҳоладик. Тадқиқот ишларида [9] таълим хизматларини XX асрнинг ўрталарида шаклланишини ва давлатнинг иқтисодий ўсиш суръатларида муҳим рол ўйнагани таъкидланган. Кишилиқ жамиятнинг олдинги даврларида аграр ва индустриал жамиятда таълим хизматлари иккинчи даражаси тармоқ сифатида қаралган. Постиндустриал жамиятда эса таълим хизматлари миллий иқтисодиётда алоҳида тармоқ сифатида муҳим ўрин эгаллади. Тўрт, беш ёки саккиз секторли иқтисодиётда ҳам таълим хизматлари алоҳида сектор ҳисобланади.

Таълим хизматларининг ҳозирги кундаги юқори аҳамияти ва халқаро миқёсидаги мавқеи унга тадқиқотчиларнинг эътиборини кучайтирди. Илмий адабиётларда “Таълим хизматлари”, “Ижтимоий хизматлари”, “Иқтисодий таълим хизматлари”, “Таълим махсулотлари” каби атамалар мавжуд.

ЮНЕСКО халқаро ташкилотининг ходимлари таълим хизматларига қуйидаги таърифни беришган: “Таълим хизматлари - бу қобилиятларни такомиллаштириш, ижтимоий етукликка эришадиган шахснинг хатти-ҳаракати ва индивидуал ўсиши ҳисобланади” [10].

Тадқиқотчилар Е.Ф. Усманова, П.В. Малышкин, В.В. Шаббаевлар таълим хизматларини фуқароларнинг ҳуқуқий объекти сифатида қараган [11]. Т.П.Категорская таълим хизматларига қуйидаги таърифни берган: “Таълим хизматлари мақсадли билим ва амалий тажрибани узатиш жараёни сифатида талабаларнинг билим ва кўникмаларни шакллантириш, тегишли кадрларни тайёрлаш ва қўллаб-қувватлаш соҳасидаги профессионал фаолият” [12]. И.Н.Красовский эса таълим хизматларини мураккаб жараён сифатида таърифлаб, унинг меҳнати натижасида юқори қийматли замонавий жихозлар яратилишида хизмат қилади, деб таъкидлайди[13].

Таълим хизматлар муаммосига бағишланган бир қатор илмий ишлар амалга оширилган, уларда ушбу хизмат турининг моҳиятини очиб беришга катта эътибор қаратилган. А.Скалкин таълим хизматларини таълим жараёнининг алоҳида элементи бўлиб, ўзининг асосий мақсадига ва таркибий тузилишга эга бўлган фаолият тури, деб таъриф берган [14].

Юқорида келтирилган таърифларга бизнинг эътирозимиз шундаки, уларда таълим хизматлари фақат кишиларга билим ва кўникмаларни шакллантириш, тажрибаларни ўтказиш, кадрларни тайёрлаш, сифатини ошириш, деб бир томонлама воқеалик сифатида қаралган. Ваҳоланки, таълим хизматлари фақатгина таълим бериш, кадрларни тайёрлаш билангина боғлиқ бўлмасдан, балки махсулот яратиш, инсон капиталини шакллантириш, билимлар иқтисодиётини ривожлантириш, инновацион ғояларни ишлаб чиқиш сифатида ҳам намоён бўлади.

МДХ мамлакатлари олимлари А.С.Лолаева: “...билим ва кўникмаларни узатиш фаолияти, шунингдек маълум кўникмаларни шакллантириш ва тарбиялаш фаолиятидир” [15]. А.Г.Кусов., Л.Р.Дудаева, А.С.Лолаевалар эса ушбу хизмат турига қуйидаги таърифни берган: “Таълим хизматлари бу истеъмолчининг олган билимлари, кўникмалари билан тавсифланади ва якунида ихтисосликка эга бўлади” [16].

С.А.Демина, О.Н.Бекетова, О.Ю.Кожукаловалар иқтисодчи олимларнинг таълим хизматлари тушунчасига берган таърифларни ўрганиб, улар орасидан муҳим жиҳатларни ажратиб олади ва қуйидаги таърифни беришади: “Ахборот ва билим, билимлар тизими, фаолият тури, муносабат, махсулот ва таълим жарёни. Бозор иқтисодиёти шароитида таълим хизматлари ўзига хос махсус махсулотдир” [17]. Ю.О.Андрианова: “Таълим хизматлари бу ишлаб чиқариш, тақсимлаш, айирбошлаш ва истеъмол қилиш жараёнларида иштирок этади ва кишиларнинг билим ва кўникмаларини оширади,” [18] деб таъриф бериб таълим хизматлари кишиларнинг иқтисодий, ижтимоий, сиёсий, маданий ва маънавий ҳаётида муҳим рол ўйнашини асослаб эътироф этган. Т.А.Сонь “таълим хизматлари-ишчи кучини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини оширишга ҳамда ходимнинг касб ёки малака олишга, қайта малакадан ўтишга, ишлаб чиқариш талабини қондиришга йўналтирилган ўқув муассасининг ўқув, бошқарув ва молиявий натижасидир” [19].

Тадқиқот методологияси

Таълим хизматларининг моҳиятини ва ижтимоий-иқтисодий аҳамиятини ёритишда илмий абстракциялаш, таҳлил ва синтез, индукция ва дедукция, статистик гуруҳлаш, монографик тадқиқ этиш, таққослаш каби илмий тадқиқот усулларидадан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар

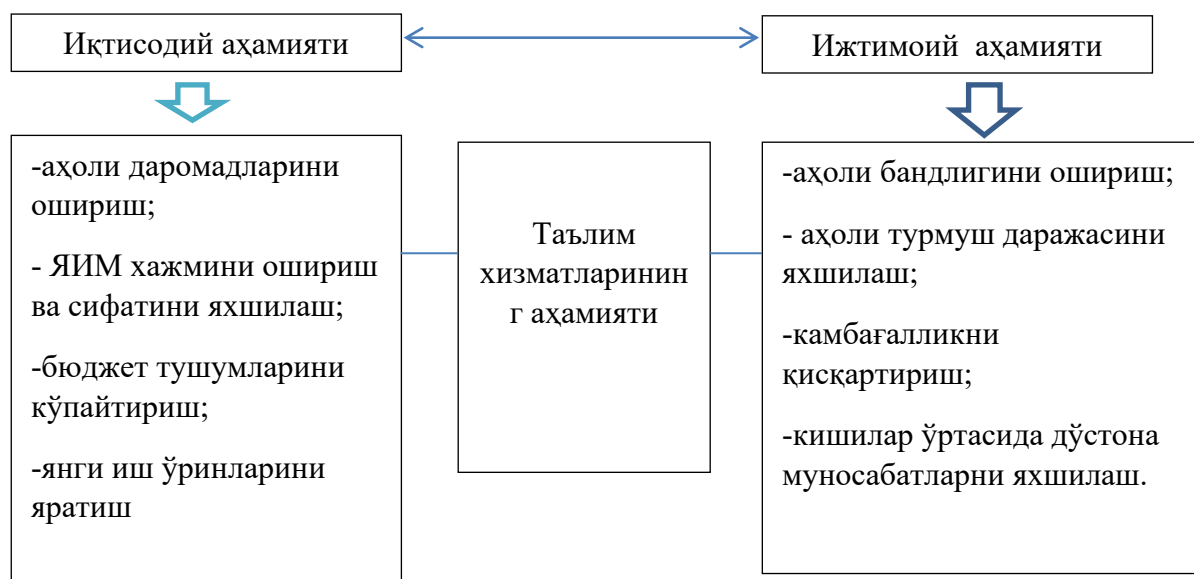
Тадқиқот натижаларига мувофиқ хизмат кўрсатиш соҳасининг тармоқлари ичида таълим хизматларининг улуши жами хизматлар таркибида камроқ улушини ташкил этади. Қуйида келтирилган 1-жадвал маълумотлари фикримизнинг ёрқин далилидир.

1-жадвал маълумотлари таълим хизматларининг улуши жами хизматлар таркибида 4,3 фоизни ташкил этишини кўрсатади. Бу, ўз навбатида, таълим хизматларининг кишилиқ жамияти ҳаётидаги ижтимоий ва иқтисодий роли билан белгиланади.

Ўзбекистонда 2022 йилда хизмат турларининг ялпи хизматлардаги улуши [20]

№	Хизмат турлари	Хизмат турларининг ялпи хизматлардаги улуши, %
1	Савдо хизматлари	24,8
2	Транспорт хизматлари	22,7
3	Молиявий хизматлар	22,5
4	Алоқа ва ахборотлаштириш хизматлари	6,4
5	Таълим соҳасидаги хизматлари	4,3
6	Компьютерларни таъмирлаш хизматлари	1,6
7	Бошқа хизматлар	17,7
Жами		100,0

Таълим хизматлари ижтимоий ва айти бир пайтда муҳим иқтисодий аҳамиятга эга (1-чизма). Унинг ижтимоий мазмуни мамлакат аҳолисини иш билан таъминлаш, янги иш ўринларини яратиш, камбағалликни қисқартириш, атроф муҳитни ободонлаштиришдан иборат.

1-чизма. Таълим хизматларининг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти

Н.Умарова таълим хизматларининг ижтимоий аҳамиятини қуйидагича ифодаб беради: “.....бу келажакда нафақат иқтисодиётни юксалтириш, балки ижтимоий вазиятни барқарорлаштириш, камбағаллик ва салоҳиятли кадрлар миграциясини қисқартириш, ишсизликни бартраф этиш, халқнинг турмуш даражасини ошириш каби вазифаларни бажаради” [21].

Таълим хизматларнинг иқтисодий аҳамияти унинг мамлакат аҳолисининг даромадларини ошириш, турмуш даражасини яхшилаш, бўш вақтини кўпайтириш, моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондириш ва бошқа жиҳатларида намоён бўлади. Шу сабабли дасттавал таълим хизматларнинг ижтимоий-иқтисодий мазмунининг назарий асосларни чуқур билиш, кенг ва ҳар томонлама таҳлил қилиш муҳим назарий ва амалий аҳамият касб этади.

Келтирилган таърифлар ушбу тушунча мазмунининг кенглиги ва мураккаблигини ифода этиб, унинг ягона ҳамма учун манзур бўлган таърифи йўқлигини билдиради. Келтирилган маълумотларга кўра, барча олимлар, тадқиқотчилар таълим хизматларини ишчи кучини тайёрлаш, қайта тайёрлаш, малакасини ошириш, кўникмаларни шакллантириш, таълим махсулотларини жумладан, ўқув қўлланмалар, дарсликлар, монографиялар, дастурларни тақдим этиш, тарбиялаш фаолиятидир, деб ҳисоблайдилар. Назаримизда, Т.П. Категорская ва Т.А. Сонлар томонидан таклиф этилган таърифлар анча кенг бўлиб, унда таълим хизматларининг моҳияти бошқа олимларнинг таърифларига қараганда тўлароқ очиб берилган. Ушбу таърифларнинг таълим хизматларининг моҳиятини очишдаги алоҳида аҳамиятини эътироф этган ҳолда, уларни ихчамлаштириш, маъносини енгиллаштириш ва тушунишни осонлаштириш зарурати мавжуд. Айни пайтда ҳар бир тушунчага берилган таъриф унинг муҳим жиҳатларини ўзида акс эттирмоғи лозим.

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда ҳамда бошқа тадқиқотчилар фикрларини умумлаштириб, “Таълим хизматлари” тушунчасига қуйидаги таъриф беришни лозим топдик: Таълим хизматлари- бу ижтимоий хизмат тури бўлиб бу кишиларга билим бериш, кўникмаларини шаклланириш, қобилиятларни такомиллаштириш, комилликка эришиш йўлидаги илмий меҳнат фаолиятидир. Бизнингча, таълим хизматларнинг моҳиятини тўлиқ тушуниб етиш, унинг моҳиятини талқин этиш учун таълим хизматларнинг таснифини ўрганиш, унинг турлари тўғрисида чуқур тасаввур ва билимларга эга бўлиш лозим.

Хулоса ва таклифлар

Умуман олганда тадқиқотларимиз кам сонли илмий тадқиқот ишларида “Таълим хизматлари” камбағалликни қисқартириш, аҳоли фаровонлигини ошириш, билимлар иқтисодиётини ривожлантириш нуқтаи назаридан қараб чиқилганлигини аниқлади. Ваҳоланки, таълим хизматлари иқтисодий тараққиётнинг асосий драйвери ҳисоланади ва у билан алоқадор бўлган турдош тармоқларни ривожлантиради, янги иш ўринларини яратади. Шунингдек, иқтисодиётда юқори чўққиларини забт этиш учун табиий бойликларнинг ўзигина ёки айтайлик меҳнат ресурсларнингмиқдори кифоя қилмайди. Кўзланган мақсад ва марраларга

эришишнинг муҳим шарти – таълим хизматларини жадал ривожлантиришдан иборат. Шунингдек, олимларнинг “таълим хизматлари” тушунчасининг моҳияти ва ижтимоий-иқтисодий аҳамияти тўғрисида билдирилган фикрларини умумлаштирилди. Таълим хизматлари иқтисодиётнинг барча соҳа ва тармоқларини жадал ривожланишини, кишиларнинг ҳаёт тарзини, дунё қарашини ўзгартириш ва бошқариш самарадорлигини ошириш усулларида иборат, деган хулосага ҳам келинди.

“Таълим хизматлари” тушунчасининг моҳиятини ошириш ва унинг мамлакат ижтимоий-иқтисодий тараққиётга таъсирини кучайтириш мақсадида камбағалликни қисқартириш, аҳоли фаровонлиги ошириш, инсон капиталини шакллантириш, қоиликка эришиш каби элементлар киритиш таклиф этилди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1.Акрамова Ш. Таълим хизматларига қўйилмалар-инсон капиталига инвестициянинг асосий шакли //. Иқтисодиёт ва таълим.-Тошкент, 2014.№1.Б.137.

2.Кожевникова М. Н. Мир людей. Учить жить вместе, в радости, в добре. Направление социально-эмоционально-этического образования в гуманистической парадигме российского образования. Монография. — СПб.: Издательство РХГА, 2023. 307 с.

3.Сахарчук Е.С. Анализ зарубежных моделей подготовки кадров для сферы туризма: монография. – Кнорус.2022.

4.Вольчик В. В., Ширяев И. М. Дистанционное высшее образование в условиях самоизоляции и проблема институциональных ловушек // Актуальные проблемы экономики и права. 2020. Т. 14, № 2. С. 235–248.

5.Муминов Н.Г., Захирова Г.М. Национальный университет Узбекистана колыбель университетского образования и Академической науки в регионе. Монография. Сер. «Евразийские университеты XXI века» Москва, 2022. С.290-304.

6.Пардаев М.Қ., ва бошқалар. Таълим хизматлари ва уларнинг самарадорлигини ошириш масалалари. Монография. “Инновацион ривожланиш нашриёт матбаа уйи”, 2020.256 б.

7.Очилов А.О. Юқори малака кадрлар тайёрлашни бошқариш самарадорлигини ошириш. Иқтисодиёт фанлари доктори (DSc) диссертация автореферати- Тошкент, ТДИУ, 2019.-76 бет.

8.Мухаммедов М.М., ва бошқалар. Хизмат кўрсатиш соҳаси ва туризмнинг ривожлантиришнинг назарий асослари. Монография. “Зарафшон нашриёти”, Самарқанд, 2017.-300 б.

9. Канунникова А.М. Экспорт образовательных услуг России в условиях современных вызовов развития глобальной экономики. Специальность: 5.2.5-Мировая экономика. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Москва.: 2024. 182 с., С.26.

10. Организационные вопросы системы образования // Электронный-учебно методический комплекс : [сайт]. – Текст : электронный. – DOI отсутствует. – URL: http://www.kgau.ru/distance/mf_01/timofeeva-orgosn-obr/2_2.html (дата обращения: 10.12.2024).

11. Усманова Е.Ф., Малышкин П.В., Шабает В.В. Понятие образовательных услуг как объекта гражданских прав В Российской Федерации. Аграрное и земельное права. 2020. №3. С.77-79.

12. Категорская Т.П. Совершенствование оценки качества образовательных услуг в сфере высшего образования. Специальность-5.2.3. Региональная и отраслевая экономика (Экономические науки). Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Красноярск-2023. 178 с. С. 17.

13. Красовский И.Н. Регулирование мирового рынка образовательных услуг // Вестник ОрелГИЭТ. – 2019. – № 1 (47). – С. 61-64. URL: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_39275938_82497079.pdf (дата обращения: 09.12.2024).

14. Скалина А.Н. «Понятие образовательных услуг и правовые основы их оказания». Материалы VIII Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум» 2016.

15. Лолаева А.С. Цифровые права в структуре объектов гражданских прав // Аграрное и земельное право. 2019. № 6. С. 47-49.

16. Кусов А.Г., Дудаева Л.Р., Лолаева А.С. Понятие, виды и значение образовательных услуг. Научные междисциплинарные исследования: сборник статей XVI Международной научно-практической конференции. – Саратов: НОО «Цифровая наука». – 2021. – 385 с. С.310.

17. Демина С.А., Бекетова О.Н., Кожукалова О.Ю. Образовательная услуга как социально-экономическая категория. Экономика и управление народным хозяйством 2020. №2., С.23-24.

18. Андрианова Ю.О. Образование в системе общественного воспроизводства современной России. Экономическая теория. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Москва 2023. С.72-73.

19. Сонь Т.А. Формирование рынка образовательных услуг/www.marketing/spb.ru

20. Ўзбекистон Республикасида хизматлар соҳасининг ривожланиши. Ўзбекистон Республикаси Давлат Статистика қўмитаси. 2022 йил. Б.6.

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz